

Vänerns vattenvårdsförbund

Vänerkansliet

Nr. 2001/039

2001-11-03

Resultat från inventeringen av fågelskär i Vänern 2001

Hej!

Tidigare har varje års inventeringsresultat redovisats i en utförlig årsrapport. Hädanefter kommer en utförlig rapport istället vart tredje år, nästa gång 2003. Tre års nytt material kommer förhoppningsvis att ge möjlighet till mer långtgående analyser än hittills. Övriga år ersätts den tidigare årsrapporten av en kortfattad sammanställning av inventeringsresultat och speciella händelser som känns angelägna att snabbt redovisa.

Agneta Christensen på Vänerns vattenvårdsförbund har börjat att skicka ut ett kort nyhetsbrev, "Vänertelegrammet", med e-mail. **Skicka gärna din mailadress till Agneta** (adress längst ned) så får du kommande Vänertelegram, som endast skickas med e-mail. Thomas kommer också att använda din mailadress för att skicka ut aktuell information om inventeringen.

Ett stort tack för all hjälp riktas till dem som medverkat som inventerare vid årets fältarbete. Dessa personer är: Hans Alexandersson, Johan Alexandersson och Anders Jihmanner från Vänersborg, Kurt Gustavsson, Mellerud, Bengt Malmén, Åmål, Johan Dahlström, Säffle, Håkan Axelsson, Vålberg, Per Karlsson och Alf Olsson, Karlstad, Dan Mangsbo, Deje, Mats Johansson och Torbjörn S. Mossberg, Kristinehamn, Ingvar Andersson, Thomas Landgren och Ingemar Svensson, Gullspång, Peter Hjelm, Hova, Sam Hjalmarsson och Sten-Gunnar Steenson, Mariestad, Hans Hägnander, Lundsbrunn samt Stefan Hesse, Nils Karvik, Hans Kongbäck, Jonas Lind, Lars Persson-Ring, Per-Olof Strandroth, Kjell Svensson och Anders Widstrand från Lidköping. Tack även till övriga inblandade, t.ex. till dem som ställt båtar till förfogande. Det är alla dessa personers förtjänst att samtliga vänerskärgårdar varit möjliga att inventera.

Denna och tidigare rapporter finns på Vänerns vattenvårdsförbunds hemsida på Internet, adress: www.vanern.s.se

Vänliga hälsningar

Thomas Landgren
tel. 0551-207 12, 360 57

Agneta Christensen
0501-60 53 85
agneta.christensen@o.lst.se

Inventeringsresultat år 2001

Bakgrund

För nionde året i följd inventerades Vänerns fågelskär som en del av miljöövervakningen i Vänern. 27 ornitologer räknade fåglarna på ca 650 lokaler i mitten av juni enligt en metod som utarbetats speciellt för Vänern. Inventeringen utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län samt Vänerns vattenvårdsförbund. Uppgifterna från samtliga år (1993-2001) finns inlagda i den databas som byggts upp för undersökningen.

Inventering av kolonihäckande sjöfåglar i Vänern ingår i *Program för samordnad nationell miljöövervakning i Vänern*. Thomas Landgren har som vanligt varit samordnare för häckfågelundersökningen och gjort denna sammanställning. Erik Landgren har ansvarat för databasen. Ansvariga vid Länsstyrelsen i Värmlands län har varit Anita Andersson samt vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län Hans Alexandersson och Anders Stagen. Agneta Christensen, Vänerns vattenvårdsförbund, har svarat för planering och drift av miljöövervakningsprogrammet.

Yttre omständigheter

De yttre omständigheterna vid årets inventering var mycket speciella. Efter vinterns extrema högvatten låg Vänerns vattenstånd fortfarande vid inventeringen (10-18 juni) över högsta tillåtna dämningssgräns. Många fågelskär var mer eller mindre vattendränkta när sjöfåglarna skulle påbörja sin häckning. Fåglarna utsattes för ytterligare en påfrestning. Några dygn innan inventeringen startade drog sydliga vindar av kulingstyrka fram över Vänern. Kraftig sjögång kombinerat med högt vattenstånd gjorde att alla eller flertalet påbörjade häckningar i ett avsevärt antal fågelkolonier spolierades. Sjöns norra skärgårdar tycks ha drabbats hårdast av ovädret.

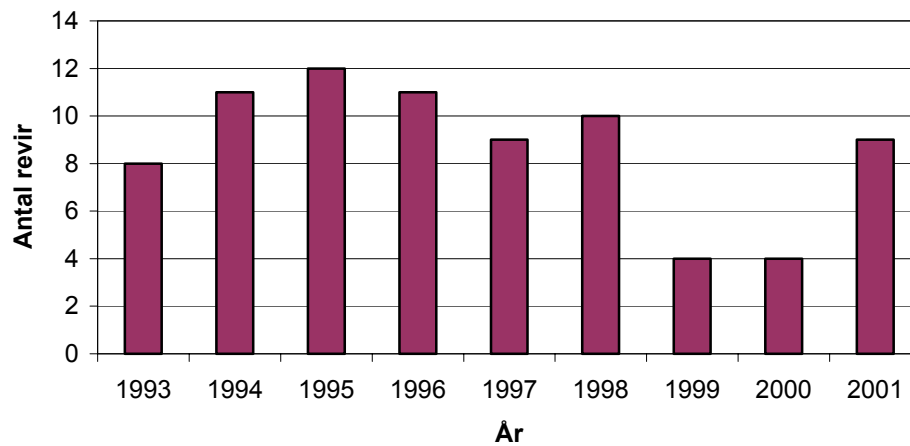
Inventeringsresultat

Vid inventeringen inräknades Vänerns vanligaste måsfåglar med undantag av gråtrut i lägre antal än föregående år (se bilaga 2 och 3). För fiskmåsar var minskningen dock endast marginell. Störst minskning uppvisade silvertärna (-39 %). Trots detta måste förekomsten av denna art, sett ur ett längre tidsperspektiv, betecknas som god (bilaga 2). Skratmåsar blev färre för tredje året i följd. Det häckande beståndet av denna art har i det närmaste halverats sedan toppåret 1998.

Av de fåtaligare måsfåglarna inräknades förhållandevis många silltrutar, 175 individer. Endast ett tidigare år har en högre siffra uppnåtts (1999). Av skrântärna, den mest hänsynskrävande fågeln på Vänerns fågelskär, påträffades liksom år 2000 två par. Ett av paren häckade framgångsrikt i Västergötland, medan paret i Värmland fick sitt bo spolierat i samband med ovädret i juni. För första gången sågs ingen dvärgmåsar vid inventeringen.

Mellanskarven häckade med drygt 1500 par fördelat på 18 kolonier, vilket innebär en populationsökning med knappt 35 % sedan föregående år. Den årliga ökningstakten sedan arten för första gången häckade i Vänern år 1989 har varierat mellan ungefär 4 % och 40 %. Tidigare häckade Vänerns skarvar uteslutande i måsfågelkolonier på fågelskär. I år tillkom tre mindre kolonier på trädbevuxna holmar utan måsfågelkolonier i innerskärgården.

Efter två mycket dåliga år mer än fördubblades antalet revir av roskarl på Vänerns fågelskär (figur 1). Trots detta är Vänerns roskarlar oroväckande få. I mitten av 1980-talet fanns det ungefär lika många par i en enda skärgård, Karlstad-Kristinehamns skärgård, som det nu gör i hela sjön.

Figur 1. Antalet revir av roskarl i Vänern 1993-2001.

Flertalet övriga sjöfågelarter inräknades i antal som ligger väl inom ramen för tidigare noteringar. Häger (antalet bon), gräsand och vitkindad gås påträffades i större antal än vid någon tidigare inventering.

Diskussion

Utgående från de ogynnsamma yttre omständigheterna var nedgången i antalet fåglar på fågelskären väntad. Fisktärna, silvertärna och skrattnås är de måsfåglar som i störst utsträckning väljer att placera sitt bo på låga skär. Det förefaller därför naturligt att just dessa arter tycks ha påverkats mest negativt av det höga vattenståndet. Att silvertärna minskade betydligt mer än fisktärna kan vara ett resultat av den förra artens vana att oftare häcka på ytterskärgårdens för vind och överspolning utsatta skär. Skrattnåsens minskning för tredje året i följd kan ingå i en långsiktigt nedåtgående trend. Minskningen kan dock lika gärna vara av mer tillfällig karaktär. De tre senaste årens yttre omständigheter har sannolikt varit ogynnsamma för Vänerns skrattnåsar.

Vid inventeringen påträffades ovanligt många måsfåglar på platser som inte kan fungera som häckplatser. Dessa fåglar visade inte heller något häckningsbeteende. Åtminstone vissa av dem hade avbrutit häckningen i samband med ovädret strax dessförinnan. Det visade sig senare att många tärnor påbörjade häckning (omhäckning?) mycket sent och missades vid inventeringen. Ännu i början av augusti fanns det gott om ej flygfärdiga tärningar i en del kolonier.

Många sjöfåglars uppträdande detta klimatmässigt speciella år avvek således från det tidigare vanliga. De lägre inventeringssiffrorna för en rad arter behöver därför inte betyda minskande fågelbestånd. Tidigare års bedömning att tillståndet för fågelbestånden på Vänerns fågelskär är gott kvarstår. Roskarlens återhämtning måste speciellt framhållas. Framtidsprognosen för denna vadarefågel ter sig nu åtminstone inte är lika dyster som efter de närmast föregående årens inventering.

Fr.o.m. juli hittades många döda fåglar, främst måsfåglar, vid Vänern. På fågelskär som kontrollerades fanns onormalt många döda gråtrutar, mest gamla fåglar. Totalt

sett måste antalet ha varit så stort att det skulle kunna innebära en märkbar åderlätning av Vänerns häckande gråtrutbestånd. Nästa års inventering får utvisa om så är fallet.

Slutligen skall förändringen hos måsfågelbestånden i Åråsviken i korthet omnämnas. Under 1900-talets sista årtionden övergav sjöfågeln de allt fler igenväxande fågelskären i denna skärgård. Utan röjningsinsatser skulle Åråsviken nu nästan sakna lämpliga häckningsskär för skrattnås och tärnor. De tre senaste åren har ett antal av måsfågelnas tidigare häckplatser slyröjts. Fågelnas reaktion på insatserna har inte låtit vänta på sig. År 2001 ökade samtliga måsfåglar mer eller mindre kraftigt i antal i Åråsviken (se bilaga 3). För skrattnås, fisktärna och silvertärna noterades högre siffror än något tidigare inventeringsår. En stor majoritet av fåglarna häckade på slyröjda lokaler. Det visar sig åter att övergivna fågelskär som befrias från högvuxen vegetation har stor dragningskraft på måsar och tärnor.

Tidigare rapporter om inventeringen

Landgren, E. & Landgren, T. 1998. *Fågelskär i Vänern. Inventering av fågelskär i Vänern 1997*. Länsstyrelsen i Värmlands län, Miljöenheten – Rapport 1998: 5. Stencil.

Landgren, E. & Landgren, T. 1999. *Fågelskär i Vänern. Inventering av fågelskär i Vänern 1998*. Länsstyrelsen Västra Götaland, publikation 1999: 13. Stencil.

Landgren, E. & Landgren, T. 2000a. *Fågelskär i Vänern 1999*. Vänerns vattenvårdssförbund. Rapport nr 9. 2000. Stencil.

Landgren, E. & Landgren, T. 2000b. *Övervakning av fågelfaunan på Vänerns fågelskär. Metodutvärdering och förslag till framtida inventeringar*. Vänerns vattenvårdssförbund. Rapport nr 13. 2000. Stencil.

Landgren, E. & Landgren, T. 2001. *Fågelskär i Vänern 2000*. Vänerns vattenvårdssförbund. Rapport nr 17. 2001. Stencil.

Landgren, T. 1995a. *Inventering av fågelskär i Vänern 1993 och 1994*. Länsstyrelsen i Värmlands län, rapport nr 1995: 12. Stencil.

Landgren, T. 1995b. *Inventering av fågelskär i Vänern 1995*. Länsstyrelsen i Skaraborgs län, meddelande 11/95. Stencil.

Landgren, T. 1995c. *Inventering av fågelskär i Vänerns nordöstra del 1995*. Kristinehamns kommun. Miljö- och byggnadsnämnden. Stencil.

Landgren, T. 1997a. *Inventering av fågelskär i Vänern 1996*. Länsstyrelsen i Älvsborgs län, meddelande 1997: 4. Stencil.

Landgren, T. 1997b. *Dokumentation av fågelskär enligt "Kristinehamnsmodellen". Metodbeskrivning - Anvisningar för inventerare*. Länsstyrelsen i Skaraborgs län, meddelande 2/97. Stencil.

Bilagor

1. Sammanställning av 2001 års inventeringsresultat.
2. Sammanfattning av inventeringsresultaten åren 1993-2001.
3. Procentuell antalsförändring hos Vänerns sex vanligaste måsfåglar i olika vänerskärgårdar och i Vänern totalt mellan åren 2000 och 2001.

Område	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Totalt
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------

Småspov

<i>Ej revirhävande fåglar</i>		1								1
-------------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--	--	---

Rödbena

<i>Ej revirhävande fåglar</i>								1		1
-------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	---	--	---

Skogssnäppa

<i>Ej revirhävande fåglar</i>	1									1
-------------------------------	---	--	--	--	--	--	--	--	--	---

Drillsnäppa

<i>Revirhävande fåglar</i>	6	28	3	2	7	3	5	1	5	60
<i>Antal revir</i>	4	22	3	1	5	2	5	1	4	47

Roskarl

<i>Revirhävande fåglar</i>			10	1	4					15
<i>Antal revir</i>			5	1	3					9
<i>Ej revirhävande fåglar</i>			1		1					2

Labb

<i>Ej revirhävande fåglar</i>		1								1
-------------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--	--	---

Skrattmås

<i>Revirhävande fåglar</i>	314	1503	317	50	562	524	125		196	3591
<i>Ej revirhävande fåglar</i>	47	32			4		3		7	93

Fiskmås

<i>Revirhävande fåglar</i>	1169	4302	1661	679	662	46	295	201	1160	10175
<i>Ej revirhävande fåglar</i>	74	189		219	167	2	11	16	76	754

Silltrut

<i>Revirhävande fåglar</i>	12	69	10	4			3		77	175
----------------------------	----	----	----	---	--	--	---	--	----	-----

Gråtrut

<i>Revirhävande fåglar</i>	176	1151	1708	1143	895	29	1294	234	830	7460
<i>Ej revirhävande fåglar</i>	168	7		10	80	33	2	5	50	355

Havstrut

<i>Revirhävande fåglar</i>	43	134	212	66	68	11	55	14	84	687
<i>Ej revirhävande fåglar</i>	40	46			18	2	2	4	7	119

Skräntärna

<i>Revirhävande fåglar</i>					2				2	4
<i>Antal revir</i>					1				1	2

Fisktärna

<i>Revirhävande fåglar</i>	147	480	807	182	377	164	478	24	524	3183
<i>Ej revirhävande fåglar</i>	31	2			6	6	10		14	69

Silvertärna

<i>Revirhävande fåglar</i>		45	106	20	175	18	7	6	7	384
<i>Ej revirhävande fåglar</i>		2	1			2				5

Sammanfattning av inventeringsresultaten åren 1993-2001.

Artnamn	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Storlom</i>	61	65	61	51	37	64	60	56	50
Skäggdopping	9	12	23	4	15	15	9	6	33
<i>Storskarv</i>	207	288	403	579	796	958	1094	1140	1534
<i>Häger</i>	11	5	8	6	7	6	8	10	12
Knölsvan	15	16	15	13	19	16	6	10	13
Grågås	9	7	30	113	8	31	8	17	56
Kanadagås	426	519	656	398	345	698	474	716	533
Vitkindad gås	4	6	4	5	8	14	18	19	22
Bläsand		2	9	5	6	1	11	1	2
Snatterand	2		2	4	10	3	5	13	9
Kricka		3	3	9	1	19	22	5	2
Gräsand	131	107	107	130	149	94	156	208	220
Skedand			2			1	1	2	
Brunand			1	1			1		4
Vigg	5	7	3		11	24	40	23	29
Ejder	1		1				2		
Knipa	7	25	17	10	35	25	40	30	23
Småskrake	179	231	282	278	285	337	223	283	292
Storskrake	62	100	55	90	112	62	48	55	59
<i>Strandskata</i>	29	50	67	48	65	57	68	57	58
<i>Mindre strandpipare</i>	1			2	1	2	1		
<i>Större strandpipare</i>					1				
<i>Tofsvipa</i>					1	4		1	
<i>Rödbena</i>		1							
<i>Drillsnäppa</i>	38	68	49	48	68	85	52	63	47
<i>Roskarl</i>	8	11	12	11	9	10	4	4	9
Labbe	1	1	1	1			1		1
Dvärgmå	6	5	3	16	11	94	16	1	
Skrattmå	2339	2134	4925	4777	5590	6521	5366	4412	3591
Fiskmå	8017	8315	9642	9258	9355	10385	10990	10495	10175
Silltrut	79	75	97	102	86	149	192	131	175
Gråtrut	5739	6559	7617	7501	7589	7867	8145	7011	7460
Havstrut	789	780	860	780	755	813	693	752	687
<i>Skräntärna</i>	2	2	2	3	3	3	3	2	2
Fisktärna	2875	3095	3024	3185	3804	3474	3095	3612	3183
Silvertärna	227	227	272	287	345	322	387	625	384

Siffrorna för arter som skrivs med **fet stil** anger antalet revirhävdande individer.

Siffrorna för arter som skrivs med *kursiv stil* anger antalet revir.

Siffrorna för övriga arter anger totala antalet individer.

Endast arter som bedöms som möjliga häckfåglar på Vänerns fågelskär redovisas i tabellen.

Bilaga 3

	1. Vänersborgsviken	2. Köpmannebro-Tösse skärgård	3. Lurö-Millesviks skärgård	4. Segerstads skärgård med Kattfjorden	5. Karlstad-Kristinehamns skärgård	6. Åråsviken	7. Mariestads skärgård	8. Djurö skärgård	9. Lidköpings skärgård med Kinnevik	Vänern totalt
Skattmåås		-20	-22	-	-48	+	+18	S	-50	-19
Fiskmåås		+13	+37	-30		+		-29	-41	-3
Gråtrut	-17	+45	+36		-13	+	+19	-25	-22	+6
Havstrut				-	-	+		-	-	-9
Fisktärna	-16	+40	+10	-24	-60	+26	+10	-	+23	-12
Silvertärna	-	-	-25	+	+26	+			-	-39

Procentuell antalsförändring hos Vänerns sex vanligaste måsfåglar i område 1-9 samt totalt mellan åren 2000 och 2001. För områdena har endast förändring på >10 % redovisats. Då <100 individer ligger till grund för beräkningen har förändring på >10 % angetts med + eller -. (S = saknades som häckfågel både år 2000 och 2001.)